

AZ ISKOLAI ERŐSZAK ÉS A MÉDIA

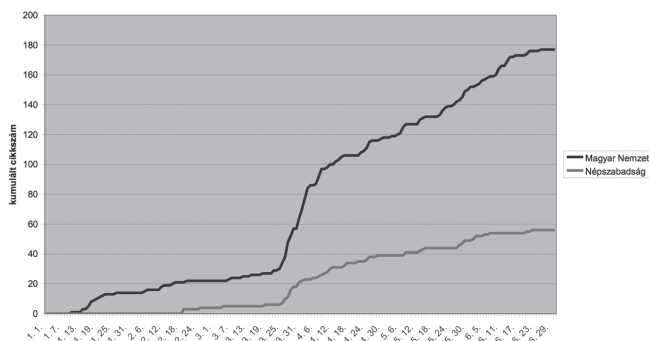
KÉTSÉGTELEN, HOGY A MÉDIA SZERKESZTŐI a közvéleményt többnyire pártpolitikai elkötelezettségük önön irányába szerint tudatosan alakítják, ahogy ez a pedagógusok a diákerőszakkal szembeni védtelenségét láttató kampány esete mutatja. Elemzésünknek ez az első eleme. A másik pedig az, hogy valóban igaz-e az a közkeletű nézet, hogy a televízió műsorpolitikájával mindenkit erőszakossá nevel azzal, hogy közvetlenül vagy áttételesen élteti, olykor dicsőíti az agressziót. A harmadik kérdésünk pedig az, hogy van-e tárgyi alapja annak a média által közvetített vagy sugallt nézetnek, hogy az agresszív számítógépes játékoknak erőszak növelő hatása van, a vallásosság ellenben mindenkit megóv az erőszak elkövetésétől és elszenvedésétől. Ha nincs - és ez az utolsó kérdés – akkor ezeket az alaptalan nézeteket tudatosan terjesztik-e a média munkatársai, kiszolgálva az (előítéletes) közvélekedést, vagy pedig maguk is az efféle hiedelmet éltető kulturális neveltetésük tudatlan áldozatai. Az első három esetet részletesen taglaljuk, s az utolsónak említettre pedig erős sejtésünket mutatjuk be.

Iskolai erőszak és párt-támogató médiapolitika

Magyarországon, 2008 tavaszán, történetesen a „szociális népszavazás” napjaiban, egy roma diák egy Bunsen gázégő csövével hadonászva megalázta idős tanárát, akihez olykor-olykor hozzá is ért. Osztálytársa telefonján rögzítette az eseményt, amely felkerült a világhálóra, ahonnan lehalászta a sajtó (<http://www.youtube.com/watch?v=-vz0TBz2n98>). Ez volt az az esemény, amely az iskolai erőszak ügyét a közfigyelem középpontjába állította (Lőrincz 2010).

Lőrincz Dalma *Magyar Nemzet és Népszabadság* online média elemzése világosan kimutatta, hogy az akkor még ellenzéki FIDESZ lapja a Magyar Nemzet tartotta napirenden az iskolai erőszak ügyét.

1. ábra: Iskolai erőszakkal foglalkozó cikkek 2008 januártól júniusig

Forrás: Lőrincz (2010:27)

A Magyar Nemzet médiamunkásai – a pártpolitikai célok szolgálatában – tényként állították, hogy csakis egy erős állam képes a folyamatosan bemutatott pedagógus-kiszolgáltatottságot a rossz diákok szigorú megbüntetésével, kicsapásával felszámolni és a tekintélyüket növelni. A pedagógusok védelmének a megerősítését és a tanulókat elkülönítését szorgalmazták, amelynek gyakorta romaellenes éle volt. A Népszabadság pedig – az akkor kormánypárt érdekeit szolgálva – az előbbi értékrend alternatíváját képviselte: az integrációt, a jó példák terjesztését és a megelőzést. Mindkét párt a pedagógusok védelmében állt ki, azonban a jobboldali szinte minden tekintetben szabad kezet ígért a pedagógusoknak, hogy tekintélyét fenntartsa.

Tudjuk, hogy a tandíj, a vizitdíj és a kórházi napidíj eltörlése, a megszorítások eleni elsőprő erejű népszavazás nagyban befolyásolta a 2010-es parlamenti választás eredményét, amelynek egyik eleme, vagy inkább epizódja volt az Edélyi utcai eset.

Az események után négy évvel világosan látszik, hogy nem a dolog tárgya, a diák-tett súlya volt a meghatározó – hiszen napjainkban, ha meg is jelennek hasonló esetekről hírek, a bulvárszint értékét sem haladják meg, országos ügy pedig nem is keletkezik belőlük.

Az iskolai erőszak oka: a média, a számítógépes játékok és a vallásosság hiánya

Ebben a légkörben kezdeményezte az Oktatási Jogok Biztosá (Aáry-Tamás Lajos) a iskolai veszélyek vizsgálatát 2009-ben,¹ amelynek egyik eleme az iskolai erőszak okainak, közkeletű magyarázatának a vizsgálata – amelyet a fejezet címe is tükröz.²

Az Oktatási Jogok Biztosá vizsgálatában³ a 11. évfolyamos tanulókat érő iskolai veszélyek közül a középiskolai pedagógusokat és tanulókat érintő lelki és testi, valamint anyagi károk keletkezését elemeztük. Erőszakos tettnek azt tekintettük, amikor valaki valakiben/valamiben tudatosan kárt okoz. Ezzel a pontosítással igyekeztünk megkülönböztetni a verekedést a birkózástól, az évdődést a gúnyolódástól.

Az iskolai agresszió vizsgálatában, Buda Mariann felosztását követve, az egyes agresszív cselekedetek során alkalmazott verbális és nem verbális agressziót különböztettük meg (*Buda et al 2008*). Az 1. táblázatban e két típusba tartozó cselekményeket mutatjuk meg.

Igyekeztünk mindenre gondolni, de hogy, hogy nem, az internet eszközével elkövetett erőszak kiesett a figyelmünkből.

1 Hajdu Gábor & Sáska Géza (ed) (2009) *Iskolai veszélyek. Az oktatási jogok biztosának vizsgálata*. Készítette: Demeter Andre, Gerő Márton, Hajdu Gábor, Hajdu Tamás, Hordósy Rita, Lakatos Zsombor, Lőrincz Dalma & Sáska Géza. Oktatási Jogok Biztosának Hivatala: <http://www.oktbiztos.hu/kutatasok/iskveszely/>

2 A vizsgálat összefoglalóját lásd: Hajdu Gábor & Sáska Géza (2011) Bántalmazás a középiskolában. *Iskolakultúra*, No. 6–7. pp. 40–60.

3 Az iskolák és a pedagógusok régió és képzési típus szerint reprezentálják az országos arányokat. 11. évfolyamon 186 középiskolában töltöttünk ki kérdőívet egy-egy véletlenszerűen kiválasztott osztály tagjaival (4375 diák) és az osztályt tanító tanárokkal (980 fő).

1. táblázat: Az agresszió fő típusai

Forma	Példák
Nem verbális ^a	Koki, barack, ütés, pofon, rúgás; rángatás, lökés, lökdösés; személy valamilyen tárggyal történő megdobása, megütése; verekedés; lopás; rongálás; kirekesztés, kiközösítés.
Verbális	Ingerült beszéd; kiabálás, ordítás; káromkodás; megjegyzések; gúnyolás, csúfolás; megalázás; megszegényítés; „kiborítás”

a A nem verbális agresszió fogalmába tartoznak azok a cselekmények, amelyekben teljes egészében, vagy meghatározó hányadában a nem verbális erőszak a meghatározó. Ezért soroljuk ide a kirekesztés, kiközösítés eseteit, amelyet más fogalomrendszerben szociális agresszióknak tekintenek (Aszmann 2003).

Az agresszióról beszélni könnyebb, mint esetleges elkövetéséről szót ejteni, éppen ezért kérdeztük meg a diákokat, hogy hányszor estek áldozatul az elmúlt fél évben diáktársaik agressziójának, és hányszor voltak maguk is elkövetők. Ugyanezt kérdeztük a pedagógusoktól is: hányszor szenvedték el tanítványaik agresszióját, és maguk hányszor gyakorolták velük szemben azt. Véleményüket a tanítványaikkal vetettük egybe, és a két ellentétes nézőpontból láttatott világ segített bennünket az eligazodásban.

Az iskolai agresszió és az osztály képzési típusa, a fiúk és a lányok

Ha összevetjük egymással a gimnáziumi, szakközépiskolai és szakiskolai képzésű osztályok növendékeinek és tanárainak véleményét, egyértelmű, hogy a 11. évfolyamon egyfajta „agressziólépcső” rajzolódik ki. A szakközépiskolások kiemelkedően magas verbális agressziójuktól eltekintve átlagosak; mindegyik esetben a szakiskolások a legagresszívebbek, a gimnazista diákok pedig a legjámborabbak.

2. táblázat: Az elkövetett és elszenvedett agresszió mértéke képzési típusonként

Az agresszió fajtája		Gimnázium	Szakközépiskola	Szakiskola
Diák–diák közötti agresszió	Verbális	–	++	–
	Enyhe fizikai	--	+	+
	Súlyosabb fizikai	--	0	++
	Tárgyi	–	0	+
	Rablás	--	0	++
Tanár–diák közötti agresszió a diákok szerint	Verbális	–	0	++
	Fizikai	--	0	++
Tanár–diák közötti agresszió a tanárok szerint	Verbális	--	0	++
	Fizikai	n. a.	n. a.	n. a.
Tanárok és szülők közötti agresszió a tanárok szerint	Verbális	0	0	+
	Fizikai	n. a.	n. a.	n. a.

Jelmagyarázat: ++ Az átlagosnál magasabb; + Az átlagosnál némileg magasabb; 0 Nem különbözik az országos átlagtól; – Az átlagosnál némileg alacsonyabb; -- Az átlagosnál alacsonyabb.

Ez a pedagógusokra is igaz: az átlagos elkövetett-elszenvedett agressziós szinthez képest a gimnáziumokban dolgozó pedagógusok szelídebbek, mint a szakiskolában dolgozó kollégáik, a szakközépiskolai tanárok a kettő között foglalnak helyet.

Az agresszívebb tanárok az agresszívebb diákkal kerülnek szembe, és fordítva. Valószínűsíthető, hogy a gimnáziumoknak és a szakiskoláknak jellegzetes, egymással össze nem cserélhető kultúrájuk van a konfliktuskezelés módjaiban, jelentősen különböznek egymástól akár a televíziónézés, akár a számítógépes játékok élvezete terén is.

Közismerten, számos társadalmi eredetű különbség mutatkozik a férfiak és a nők (gender) között, így van ez az (iskolai) agresszió tekintetében is. A nők mindig szelídebbek, mint a férfiak. Így van ez mindegyik képzési típus esetében is, tanárok és diákok körében egyaránt. Csakhogy a képzési típusok között kirajzolódó „agressziólépcső” a nemek között is kimutatható: noha a gimnazista fiúk agresszívebbek, mint a gimnazista lányok, azonban az elkövetett és az elszenvedett agressziójuk alacsonyabb szintű, mint a szakközépfelkészítés fiúké, akik viszont jámborabbak a szakiskolások fiúkhöz képest. A fiú diákok szinte valamennyi agressziófajtában aktívabban, mint a lányok, egy kivételével: a kirekesztés a nők fejeére.

3. táblázat: A diákok közötti verbális és nem verbális agresszió mértéke az osztály képzési formáján belül, nemek szerint

	A diák neme	Elkövetett verbális és fizikai agresszió a diákok között	Elszenvedett verbális és fizikai agresszió a diákok között
Gimnázium	Férfi	+	+
	Nő	--	--
Szakközépiskola	Férfi	++	+
	Nő	--	-
Szakiskola	Férfi	++	++
	Nő	-	-

Jelmagyarázat: ++ Az átlagosnál magasabb; + Az átlagosnál némileg magasabb; 0 Nem különbözik az országos átlagtól; - Az átlagosnál némileg alacsonyabb; - Az átlagosnál alacsonyabb.

A 2. és 3. táblázatot együtt olvasva láthatjuk, hogy az iskolai erőszak tekintetében sem beszélhetünk a 11. évfolyamos diákok mindegyikére egyaránt jellemző erőszakos magatartásról. Tagolt ez a világ, a nemi szerepek (gender) és az agressziós magatartás (máshonnan tudhatjuk a családi háttér, a tanulmányi teljesítmény stb.) alapján képzési típusok szerint különülnek el a diákok és tanáraik. Másképpen: az agresszió is a középiskolai szelekció eleme.

A képernyő és az agresszió

Az általánosan ismert nézet szerint a televízióban látott agresszió a gyereket erőszakossá teszi. Következésképpen – a problémát leegyszerűsítve – aki több időt tölt el a képernyő előtt, az agresszívebb, mint az a diák, aki kevesebbet.

Nézzük meg az állítás felméréssel felszínre hozott elemeit. A 4. tábla szerint a 11. évfolyamra járó diákoknak kevesebb, mint a fele két-három órát, közel ötödük négy órát vagy ennél hosszabb időt tölt el a képernyő előtt. Csupán néhány diák (6,2%) nem használja ezeket az eszközöket.

4. táblázat: Napi átlagos tévé-, DVD- és videónézés a diákok körében (% , $p < 0,001$)

	Nem néz	0,5-1 órát	2-3 órát	4 órát vagy többet	N
Összesen	6,2	31,9	42,5	19,4	4208
Gimnázium	7,4	42,0	38,6	12,0	1339
Szakközépiskola	5,4	30,3	45,5	18,7	1750
Szakiskola	5,9	22,3	42,5	29,2	1119

Látjuk, hogy a gimnazisták és a szakiskolások között alapvetően (szignifikánsan) mások a tévénézési szokások, vagy tágabban értelmezve a jelenséget, az ilyenféle eszközökhöz kapcsolódó kultúra.

Két, pontosabban három, egymástól elkülönülő világ bontakozik ki a szemünk előttük. A 16–17 éves diákok közül elsősorban a gimnazisták között találjuk meg azokat, aki egyáltalán nem néznek se TV-t, se videót, se DVD-t, vagy csak igen rövid ideig, legfeljebb napi egy órát. A három képzési forma diákjai közül ők utasítják el, vagy ők élnek legkevésbé az ezen eszközök kínálta örömeikkel. Valamennyi diák közül a szakiskolások közel 30%-a, azaz minden harmadik tanuló napi négy óránál hosszabb időt fordít e vizuális élmények élvezetére. Valójában ők a televízió igazi kliensei.

Tudjuk, további adatokkal éppen ezért nem is kell itt alátámasztani a mondanodókat,⁴ hogy a szakiskolákat túlnyomó részt a társadalom alsóbb szeleteiből származók látogatják, a gimnazisták pedig a társadalom másik pólusából érkeznek. Feltehetőleg e két, egymással alig-alig érintkező réteg eltérő kulturális szokásai tükröződnek adatainkban.

Mindennek ismeretében nem meglepő, hogy igen szoros korreláció (0,001) van a TV-nézés és az iskolai agresszió elkövetése/elszenvedése között, azaz ezer esetből egy nem ilyen. Az 6. táblázat szerint: kevés TV előtt eltöltött időhöz alacsony agressziószint (negatív érték) kapcsolódik. Azaz, akik – megint csak az átlagoshoz képest – kevés időt töltenek ezen eszközök használatával, kevésbé agresszívek, mint akik hosszabb időt szánnak ugyanerre. A 11. évfolyamra járók egészére vonatkozóan igaz e két jelenség együttjárása (tehát *nem* oksági kapcsolata), amelyet a 3. és 4. táblázatban kimutatott különböző képzési formákba járó diákok eltérő kulturális mintázata magyaráz: a gimnazisták nem néznek tévét és nem is agresszívek, nem úgy, mint a szakiskolások.

⁴ Ha mégis, lásd: <http://www.oktbiztos.hu/kutatasok/iskveszely/>

5. táblázat: A tévézés kapcsolata a diákok közötti agresszióval ($p < 0,001$)

Naponta átlagosan hány órát tölt tévé-, DVD-, videónézéssel?	Diákok közötti agresszió elkövetése	Diákok közötti agresszió elszენvedése
Nem néz	-,006	0,05
0,5-1 órát	-0,11	-0,08
2-3 órát	-0,02	-0,01
4 órát vagy többet	0,22	0,13

Nem tudok kellően jó magyarázatot arra, hogy a TV-t teljes egészében elutasítók kicsiny körében (6,2%) miért magas az agresszió elszენvedésének esélye; talán kívülmaradásuk, idegenszerűségük mutatója ez a jegy. Meglehet, hogy így van, hiszen ők azok, akik a tanáraikkal gyakorta konfliktusokba keverednek, a 6. táblázat szerint. A „tévé mint az erőszak okozója” feltevést cáfolni látszik e csekély súlyú, de mégiscsak tény.

6. táblázat: A diákok tévézési szokásai és a tanárok-diákok közötti agresszió kapcsolata a diákok szerint ($p < 0,001$)

Naponta átlagosan hány órát tölt tévé-, DVD-, videónézéssel?	A diákok által tanárokkal szemben elkövetett agresszió	A tanárok által diákokkal szemben elkövetett agresszió
Nem néz	0,13	0,14
0,5-1 órát	-0,10	-0,05
2-3 órát	-0,05	-0,05
4 órát vagy többet	0,20	0,12

Annyi azonban bizonyos, hogy a tanárokkal szemben meghatározóan azok a diákok követik el és szenvedik el tőlük az agressziót az iskolában, akik sokat tévéznek, többségükben a szakiskolák növendékei.

Idáig arról beszéltünk, hogy a 11. évfolyamosok között valóban van összefüggés a TV, DVD és videó előtt naponta eltöltött órák száma és az agresszió között. Felvethetjük, hogy ezt az együttjárást elsősorban a diákok képzési típusokban sűrűsödő kulturális különbsége magyarázza, nem pedig a média hatása.

Kérdésünk megválaszolható: akkor beszélhetünk a TV hatásáról, ha az adott képzési formán belül is ugyanolyan erős kapcsolat van a TV-nézés és az agresszió között, mint a képzési formák között. (Bár akkor sem tudnánk, hogy mi az ok és az okozat: a TV teszi agresszívvé a diákokat, vagy eleve agresszívek, és ezért szeretnek a TV előtt ülni.)

A TV előtt hosszú időt, négy vagy több órát eltöltő gimnazisták, szakközépiskolások, szakiskolások valóban mindig agresszívebbek, mint a keveset televíziózó, ugyanabban a képzési formában tanuló társaik. Csakhogy a legtöbbet tévéző gimnazista agressziós szintje jóval alacsonyabb, mint a keveset televíziózó szakközép- vagy szakiskolásé. Ráadásul az intenzíven televíziózó gimnazisták agressziós szintje is a 11. évfolyamos diákok átlagánál alacsonyabb.

A különböző rétegek kultúrát képviselő diákok más és más képzési formát választanak, s noha közel egyidősek, mégis a televízió használata és az agresszió kapcsolatában alapvetően különböznek, hiszen az ugyanannyi ideig televíziózó diákok különböző szintű agressziót mutatnak.

A számítógépes játékok és az agresszió

A laikusok többsége mélyen hisz abban, hogy a média mellett a számítógépes agresszív játékok is jelentős hatással vannak a fiatalokra. A televízióhoz hasonlatosan ártó hatást látnak ezekben a játékokban. A pszichológusok pedig, ahogy az irodalomjegyzék is példázza, megosztottak e téren.

Nézzük meg a dolgot kissé közelebbről.

A vizsgálatunkban részt vevő diákok némileg több mint a fele úgy nyilatkozott, hogy nem játszanak számítógépes játékot, s közülük is leginkább a gimnazisták állították ezt magukról (7. táblázat). Hozzájuk képest gyakrabban a szakközépiskolások, s a szakiskolások használják az izgalomkeltés ezen eszközeit. Mondhatjuk, hogy számítógépes játékok esetleges káros hatásának a diákok némileg kevesebb, mint a fele van kitéve, főként azok, akik a szakképzésben tanulnak.

7. táblázat: Játszik-e konzolos vagy számítógépes játékokat (%)?

	Nem	Igen	N
Összesen	52,3	47,7	4166
Gimnázium	64,7	35,3	1331
Szakközépiskola	46,6	53,4	1737
Szakiskola	46,4	53,6	1098

Első – de csak első – megközelítésben igazuk van azoknak, akik az effajta játékok használata és az agresszió közötti kapcsolatáról beszélnek. Valóban szoros összefüggés mutatható ki a 11. évfolyamos hallgatók ilyenfajta játéka és az iskolában a diákok egymás között elkövetett-elszenvedett agressziója között.

8. táblázat: Az elkövetett agresszió és a konzolos vagy számítógépes játékok használata közötti összefüggés

	Nem	Igen	N
Összesen	-0,16	0,16	0,00
Gimnázium	-0,32	0,08	-0,18
Szakközépiskola	-0,07	0,17	0,06
Szakiskola	-0,03	0,21	0,10

Azok, akik nem játszanak, azok nem is agresszívek (a kapcsolat iránya negatív), akik pedig igen, azok valóban azok. Mindegyik képzési formában igaz ez az összefüggés, azonban a képzési formák között e téren is nagy a különbség. E tekintet-

ben is a legjamborabbak a gimnazisták. A szakképzés mindkét formájában tanuló iskolások esetében elmondható, hogy a számítógépes játékokat mellőző diákok és erőszakos magatartásuk közötti kapcsolat voltaképpen nincs (majdhogynem nulla értékű az összefüggés).

Azok pedig, akik játszanak, valóban agresszívek. Itt is kimutatható az „agresszió-lépcső” a képzési formák között. A géppel játszó gimnazisták játékkal töltött ideje és az elkövetett agresszió közötti kapcsolat nagyon-nagyon gyenge, ha egyáltalán van, nem úgy, mint a szakközép- és a szakiskolások körében. Körükben erős az összefüggés a számítógépes játék és az elkövetett agresszió között.

Csakhogy a számítógépes játékokat elsősorban a fiúk kedvelik, és nem a lányok. Tudjuk, hogy a fiúk a lányoknál jóval agresszívebbek, s azt is, hogy a gimnáziumokat inkább a lányok látogatják, a szakiskolákat pedig a fiúk. Szinte biztos, hogy a számítógépes játék használata és az erőszak közötti kapcsolatra vonatkozó feltevés a fiúk esetében igazolható.

Nagy biztonsággal állíthatjuk, hogy két tekintetben kettéválik a diákok kultúrája: egyfelől a fiúkéra és a lányokéra, másfelől a képzési típus szerint, a gimnáziumira és – nevezzük most így – a szakmai képzést nyújtó területre. A gimnazisták jóval szelídebbek, még ha számítógéppel játszanak is.

A vallásosság és az agresszió

Általános hétköznapi vélekedés szerint a vallásosság, az erkölcsi értékek megléte csökkenti az agresszió elkövetésének esélyét és elősegíti az agresszió elszünetését is. Ezek a gondolatok nyilvánvalóan abban a közegben születnek és terjednek, ahol nem legitim a vallási ideológiával átitatott erőszak, ahol elutasítják a vallásosság és a terrorizmus között máshol valóban meglévő szoros kapcsolat lehetőségét.

Az e tekintetben békés Magyarországon is hasonló mentális állapotok uralkodnak a 21. század első évtizedében, s ezért is vizsgáltuk meg, hogy a vallásosság megóvja-e a 11. évfolyamos diákokat az agresszió elszünetésétől, s visszatartja-e őket az agresszió elkövetésétől (*Mihály 2004*).

Megkérdeztük a diákokat, hogy tagjai-e valamilyen vallási közösségnek, s ha igen, akkor milyen gyakran vesznek részt a közösség összejövetelein. Akik az első kérdésre igennel válaszoltak, azokat tekintettük vallásosnak. Tudjuk, hogy a közösséghez tartozás, a kiterjedt kapcsolatháló (*Landau et al 2002*) hatással lehet az agresszió mértékére, és ha ez vallási keretek között valósul meg, akár még inkább visszafoghatja az erőszakos cselekedet elkövetését. A vizsgálandó kérdés az, hogy a vallási közösségbe tartozás és ezzel párhuzamosan a vallásban foglalt értékek elfogadása mutat-e összefüggést az iskolai agresszió jelenségével.

A megkérdezett diákok 24,9%-a válaszolta azt, hogy valamilyen vallási közösség tagja. A magukat vallásos közösség tagjainak mondók 41,5%-a (az összes megkérdezett 10,4%-a) szokott részt venni a vallási közössége összejövetelein havonta többször, 43,9%-uk (10,8%) ennél ritkábban, 14,7%-uk (3,7%) pedig soha. A meg-

kérdezett tanárok 30%-a válaszolta azt, hogy tagja valamilyen vallási közösségnek, és e körnek az 53,3%-a (az összes kérdezett 16%-a) jár havonta többször templomba, 41,6%-uk (12,5%) ennél ritkábban, és 5,1%-uk (1,5%) soha.

A televízió és a számítógépes játékokkal eltöltött idő és az agresszió közötti kapcsolat a vallásosság esetében nem mutatható ki. A diákok és tanárok véleményére alapozva állíthatjuk, hogy sem a valláshoz tartozás, illetve az aktív vallásos- közösségi részvétel és az agresszió között nincs összefüggés. A diákok és a tanárok vallásos és nem-vallásos csoportja sem nevezhető bizonyosan agresszívebbnek. Magyarán: a vallásosság megléte vagy éppen hiánya nem játszik szerepet sem az agresszió elkövetésében, sem elszenvedésében Magyarországon, a 11. évfolyamos diákok körében.

A vallási közösséghez tartozás és a képzési típus megválasztása között azonban gyenge összefüggés ($p=0,026$) mutatható ki, azaz a képzési típusok közötti lépcső rajzolata ezen a területen is feltűnik. A 11. évfolyamos diákok közül a gimnazisták között van a legnagyobb számban vallási közösséghez tartozó diák (31,6%), a szak-középfiskolások és a szakiskolások között pedig a legkevesebb (21,0%, illetve 21,5%). Ugyanez a kép fogad a tanárok esetében is: a gimnáziumi tanárok 40,7%-a vallási közösség tagja, szak-középfiskolákban 31,7%, szakiskolákban 30,6%. A valláshoz kapcsolódó értékrend a gimnáziumi kultúra fontos eleme.

Az agresszió tekintetében nemcsak a vizsgált 11. évfolyamosok egészében, hanem az egyes képzési formákon belül sincs különbség a vallási közösséghez tartozó/nem tartozó diákok és tanárok között.

Erős sejtés

Aki az olvasásban idáig eljutott, már tudja, hogy a képzési forma és a társadalmi rétegződés alapján nagy különbség mutatkozik a média, a számítógépes játékok használatában és a vallásosság hiányában valamint az agresszió gyakorlásában és elszenvedésében. Mindennek fényében különösen érdekes, hogy e közkeletű nézetek hangoztatói *általánosan* érvényesnek tekintik e káros jelenségek egymást erősítő hatását, holott e szavak nem minden fiatalra, hanem csak a szakiskolásokra érvényesek. E nézeteknek tehát irányuk és célpontjuk van, amelynek ismeretében gyaníthatjuk, hogy hol születnek e vélekedések. Vélhetőleg ott, ahol az agresszió szintje és a kárhozott eszközök használatának a gyakorisága a legalacsonyabb és a kívánatosnak tekintett vallásosság foka pedig a legmagasabb: a gimnáziumokban.

Az elemzett közkeletű nézetek feltehetőleg gimnáziumhoz kapcsolódó középosztályi kultúrából sarjadnak, abból, amelyik a skálánkon a legmesszebbre áll a szakiskolák neveltjeitől, a munkásoktól. Hozzájuk képest a szakiskolások kultúrájának valóban eleme a magasabb szintű agresszió, a leendő munkásokat valóban jobban vonzza a képernyő, s ők valóban engednek a számítógépes játékok csábításának, s őket érinti meg legkevésbé a vallásosság erénye. Nem kizárt, hogy mindebből a különbségből kulturális idegenkedés, s egyben elutasítás, s talán félelem is fakad.

Meglehet, hogy ezt az érzületet és értékrendet a gimnáziumi kultúrában nevelkedett médiában dolgozó szakemberek is követik. Ők is terjesztik, erősítik a csak a középosztály kultúrájára jellemző és e körben igazoltnak látott nézeteket, amelyek azonban a társadalom *egésze*re egyáltalán nem érvényesek..

A feltevésünk erejét mutatja, hogy az irodalom szerint nem egyedien magyar, hanem világlajenségről van szó (*Bushman & Anderson 2001; Ferguson 2008; Kutner et al 2008*). A középosztály az alsóbb néposztályokkal szembeni elhatárolódási ideológiájának rendszeresen visszatérő eleme a televízió, a számítógépes játékok használatának az elutasítása és a vallásosság hiányának számonkérése és e három dolog és az erőszak közötti oksági kapcsolta kétely nélküli hirdetése.

SÁSKA GÉZA

IRODALOM

- ANDERSON, C. A. & BUSHMAN, B. J. (2001) Effects of violent video games on aggressive behavior, aggressive cognition, aggressive affect, physiological arousal, and prosocial behavior. A meta-analytic review of the scientific literature. *Psychological Science*, vol. 12. No. 5. pp. 353–359.
- ANDERSON, C. A., BERKOWITZ, L., DONNERSTEIN, E., HUESMANN, L. R., JOHNSON, J., LINZ, D., MALAMUTH, N. & WARTELLA, E. (2003) The influence of media violence on youth. *Psychological Science in the Public Interest*, vol. 4. No. 3. pp. 81–110.
- ASZMANN ANNA (ed) (2003) *HBSC – Iskoláskorú gyermekek egészségmagatartása*. Országos Gyermekégesztségügyi Intézet, Budapest.
- BUDA MARIANN, KŐSZEGHY ATTILA & SZIRMAI ENIKŐ (2008) Iskolai zaklatás – az ismeretlen ismerős. A jelenség a kutatási eredmények tükrében. *Educatio*, No. 3. pp. 373–386.
- BUSHMAN, B. J. & ANDERSON, C. A. (2001) Media violence and the American public: Scientific facts versus media misinformation. *American Psychologist*, vol. 56. No. 6–7. pp. 477–489.
- FERGUSON, C. J. (2008) The school shooting/violent video game link: Causal relationship or moral panic? *Journal of Investigative Psychology and Offender Profiling*, vol. 5. No. 1–2. pp. 25–37. <http://www.tamui.edu/~cferguson/shooters.pdf>
- GENTILE, D. A. & ANDERSON, C. A. (2003) Violent video games: The newest media violence hazard. In: D. A. GENTILE (ed) *Media violence and children*. Westport, CT: Praeger Publishing.
- HAJDU GÁBOR & SÁSKA GÉZA (2011) Bántalmazás a középiskolában. *Iskolakultúra*, No. 6–7. pp. 40–59.
- HORN, V. ROYAL (1999) Violence and Video Games. *Phi Delta Kappan*, vol. 81. No. 2. pp. 173–174. JSTOR. California State University Easy Bay. 2 Dec. 2010. <http://library.csueastbay.edu>.
- JOHN L. SHERRY (2001) The effects of violent video games on aggression. A meta-analysis. *Human Communication Research*, vol. 27. No. 3. pp. 409–431.
- KUTNER, LAWRENCE & CHERYL K. OLSON (2008) *Grand Theft Childhood: The Surprising Truth About Violent Video Games*. Simon & Schuster, p. 260
- LŐRINCZ DALMA (2010) Jobbgyenes – Baleygyenes. Iskolai erőszakkal kapcsolatos cikkek két magyar napilapban (2008–2009). *Iskolakultúra*, No. 4. pp. 23–34.
- MIHÁLY ILDIKÓ (2004) Kendő, kereszt, kipa – avagy vallási jelképek az iskolákban. *Új Pedagógiai Szemle*, No. 2. pp. 95–101.
- PRZYBYLSKI, A. K., RYAN, R. M. & RIGBY, C. SCOTT (2009) The motivating role of violence in video games. *Personality and Social Psychology Bulletin*, vol. 35. No. 2. pp. 243–259.
- STEYER, J. P. (2002) *The Other Parent: The Inside Story of the Media's Effect on Our Children*. Simon & Schuster, New York.